Rauhanliitto
Fredsförbundet

LAUSUNTO VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta
Teema: Selonteon vaikutukset julkiseen talouteen

Rauhanliitto esittää valiokunnan pyytämänä lausuntona seuraavan.

Yleistä

Rauhanliitto korostaa hallituksen ajankohtaisselontekoon liittyen ja erityisesti sen pohdintaan Nato-jäsenyydestä, kysymyksiä kuten; Miten Ukrainan sodan jälkeen voidaan palata ja miten luoda askelmerkit paluulle yhteistyövaraiseen maailmanjärjestelmään – pois voimapolitikkaan panostavien leiristä. Miten tärkeää on, että Suomi pysyy ydinaseeseen perustuvan puolustuksen – ja sillä uhkaamisen doktriinien ulkopuolella, ja miten tämä varmistetaan ennen mahdollista jäsenyyttä, esim liittymällä YK:n puitteissa luotuun ydinaseet kieltävään sopimukseen (2017). Se että Suomella säilyy tulevaisuudessakin kaikilla tasoilla edelleenkin täysi liikkumavara tehdä omaa ulkopoliittista harkintaa ja valintoja, ei vain sen suhteen minne esim lähetettäisiin suomalaisia sotilaita, vaan myös miten sallitaan kauttakulku Suomen alueella. Tai miten oleellisen tärkeää on, että myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan, ml. puolustuspolitiikan, suhteen säilytetään edelleen jatkossa päätöksenteon avoimuus ja läpinäkyvyys kaikilla tasoilla.

Rauhanliiton mielestä on ilmeistä, ettei Naton ja Venäjän välinen perussopimus (1997) näytä pätevän enää kummankaan osapuolen silmissä? Sopimuksessa Nato mm sitoutuu merkittäviin rajoituksiin uusia jäsenmaita koskien (pysyvät tukikohdat, ydinaseet). Ajankohtaisselonteko (s.26) ei huomioi sopimuksen nykytilannetta kun se toteaa, ettei Suomen mahdollinen jäsenyys velvoita Suomea ottamaan alueelleen ydinaseita, pysyviä tukikohtia tai joukkoja. Selonteossa ei myöskään analysoida mahdollisten uusienkin jäsenmaiden velvoitetta "*hyväksyä ja tukea"* Naton ydinasepelote osana yhteisen puolustuksen strategiaa.

Tässä lausunnossa nostamme jaoston teeman, selonteon vaikutukset julkiseen talouteen, näkökulmasta seikkoja esille:

Tukholman rauhantutkimuslaitos Sipri julkisti juuri uudet maailman varustelumenotiedot 2021 -siis ennen Ukrainan sodan eskaloitumista. Silti summa jo ennätyksellisesti yli 2 triljoonaa – tai 2000 miljardia dollaria, ja tänä vuonna moni Euroopan maa on sanonut lisäävänsä voimakkaasti varustelumenoja, Suomi muiden mukana.

HS 27.4 raportoi,liittyen Siprin raportin lukuihin, että Suomen "*sotilasmenot kasvoivat viime vuonna [2021] 36 prosenttia edellisvuotisesta eli viidenneksi eniten maailmassa*". Ajatushautomo Safer Globen tutkija Kari Paasonen on laskenut luvut verraten Siprin raporttiin ja maailman varustelumneoihin. (Sipri laskee sotilasmenot hieman erilailla kun PLM)

Rauhanliiton näkökulmasta näkymä on erittäin huolestuttava ja Eurooppa ja Nato maat ovat mukana synkentämässä kuvaa.

Hallituksen ajankohtaisselonteosta puuttuu tieto Naton jäsenmaiden puolustusbudjettien kronologisesta ja rakenteellisesta kehityksestä (laskien mukaan myös siviilivarautumisen).

Selonteossa ei käsitellä myöskään muiden esteltyjen liittoutumismahdollisuuksien kustannuksia eikä lisäresurssivaatimuksia (tai vastaavasti vähennyksiä).

Suomen mahdollisen Nato jäsenhakemuksen aiheuttamat kansalliset kustannuslisäykset eivät kuitenkaan oletettavasti seuraisi Naton aiempien laajentumisaaltojen kaavaa Venäjän hyökkäyssodan muuttamassa uudessa turvallisuusilmapiirissä.

Euroopan Nato-maiden ja Kanadan puolustusmenojen nousukehitys on viimeisten vuosien aikana ollut erittäin jyrkkä (kiintein 2015 hinnoin ilman USA:a):

Sotilaallisen salassapidon vaatimukset kasvanevat mahdollisen Nato-jäsenyyden myötä. Rauhanliitto pitää tärkeänä, että Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden menot ja aiheutuvat kustannukset budjetoidaan Suomessa täysin läpinäkyvällä tavalla varsinaisina budjettimenoina valtiontalouden tilinpidon periaatteiden mukaisesti ja osana julkisen talouden suunnitelmaa. Niistä tule voida keskustella parlamentaarisesti normaalilla tavalla. Demokratian periaatteiden toteutuminen edellyttää salassapitovaatimusten väistymistä.

Rauhanliitto tukee mahdollisen Nato-jäsenyyden osalta ajankohtaisselontekoon kirjattua lähtökohtaa:*.” ’’Rahoitustarpeita koskevat asiat käsitellään ja niistä päätetään valtiontalouden normaalin kehysvalmistelun yhteydessä valtion talousarviossa ja julkisen talouden suunnitelmassa, sovittaen ne yhteen muiden julkisen talouden menotarpeiden kanssa.”*

Nykytilanne

Eduskunnan käsittelyssä nyt olevassa hallituksen Julkisen talouden suunnitelmassa (VnS 2/2022) Puolustusministeriön pääluokan menot nousevat hävittäjähankintojen takia 2023-2025 ja olisi suunniteltu laskevan vastaavasti 2026, alkuperäisen suunnitelman mukaan.Tässä suunnitelmassa pysyminen näyttää tällä hetkellä kuitenkin epävarmalta. Hallitus kohdensi huhtikuun alussa 2022

puolustusmäärärahoihin vuosille 2023–2026 yhteensä 2,2 miljardia euroa lisärahoitusta.

	2023	2024	2025	2026
27. Puolustusministeriö	4 843	4 778	4 883	4 478
Arvio kehyksen ulkopuolisista menoista	847	700	745	733
Yhteensä	**5 690**	**5 478**	**5 628**	**5 211**

Suunnitelmassa esitetään, että Puolustusministeriön hallinnonalalle aiemmin kohdennetuista säästöistä pääosan (328 me/ 370 me) maksavat muut ministeriöt.

Yksityiskohtaiset huomiot

Suomen viime vuoden puolustusmenot ylittävät Siprin luvuilla laskien kahden prosentin rajan,ensimmäisen kerran sitten vuoden 1962.

Hallituksen selonteossa:

”Mahdollisen Nato-jäsenyyden vuotuinen lisäkustannus olisi arviolta noin 1–1,5 prosenttia Suomen nykyisestä puolustusbudjetista. Lisäksi jäsenmaiden yhteisesti sopimana tavoitteena on käyttää puolustusmenoihin vähintään kaksi prosenttia bruttokansantuotteesta, mikä tarkoittaisi Suomen osalta puolustusbudjetin säilyttämistä noin nykyisellä tasolla. Puolustusbudjetin taso ja kohdentaminen päätettäisiin kansallisesti myös Naton jäsenenä.”

Puolustusministeriön ja Valtiovarainministeriön tulisi selventää valiokunnalle, miten esitetty”1-1,5 % puolustusbudjetista 2022” -euromäärään on päädytty, jotta asiaa voitaisiin arvioida asiallisesti.

Naton tavoite käyttää puolustusmenoihin vähintään kaksi prosenttia kunkin jäsenmaan bruttokansantuotteesta olisi myös ministeriön antaman selvennyksen arvoinen puolustusmenojen käsitteen osalta, koska tavoiteltu kahden prosentin valtiontaloudellinen rasite on merkittävästi suurempi kuin puolustusmenojen bkt- osuus on Suomessa historiallisesti ollut.

On merkittävää, että poliittinen sitoumus tavoitteeseen on tähän asti useimmissa Naton jäsenmaissa jäänyt toteuttamatta.

Samoin on merkittävää, että kansantalouden kasvaessa puolustusmäärärahoja korotetaan mekaanisesti, ilman turvallisuuspoliittista perustelua. Talouden taantuessa menoja tulisi vastaavasti supistaa.

Rauhanliitto toteaa, että ”2 prosentin tavoitteessa” on kyse poliittisesta, ei oikeudellisesta sitoumuksesta, ja sen toteuttaminen on kansallinen päätös.

Naton johtava jäsenmaa Yhdysvallat on useiden presidenttikausien aikana ja korostetusti pres Trumpin hallinto vaati jäsenmaita nostamaan puolustusmenojaan, asettaen sen myös erääksi ehdoksi USA:n tarjoamalle puolustuspoliittiselle tuelle.

Naton tulevassa kesäkuun huippukokouksessa käsitellään liittokunnan sotilaallisen suorituskyvyn hyvin merkittäviä korotuksia sen Venäjän-vastaisten alueiden jäsenmaissa. Voidaan odottaa, että liittoutuma tai jokin sen suuri jäsenmaa edellyttää kaikkien jäsenmaiden osallistuvan aiheutuviin kustannuksiin, koska ao jäsenmaiden talouden kantokyky on tyypillisesti heikko.

Samoin kesäkuussa hyväksyttävä uusi strategia (Strategic Concept) sisältää sotilasliiton toimialueiden huomattavia laajennuksia ja esimerkiksi yhteistä varautumista ja asekehitys- ja tutkimushankkeita, mahdollisesti yhteisiä rahastojakin. Olisi tärkeää kuulla asianomaiselta ministeriöltä näistä ennakkotietoja sekä voidaanko niiden kustannusmerkitystä yksittäiselle jäsenmaalle arvioida jo nyt.

Olisi tärkeää kuulla, mitä mahdollisuuksia toimintojen laajentamiseen tai vastaavasti supistamiseen sotilasliiton jäsenyys tuottaisi Suomessa. Natolla on myös yhteisiä voimavaroja, joiden rasite tai helpotus kansalliseen puolustusbudjettiin tulisi esitellä selonteossa.

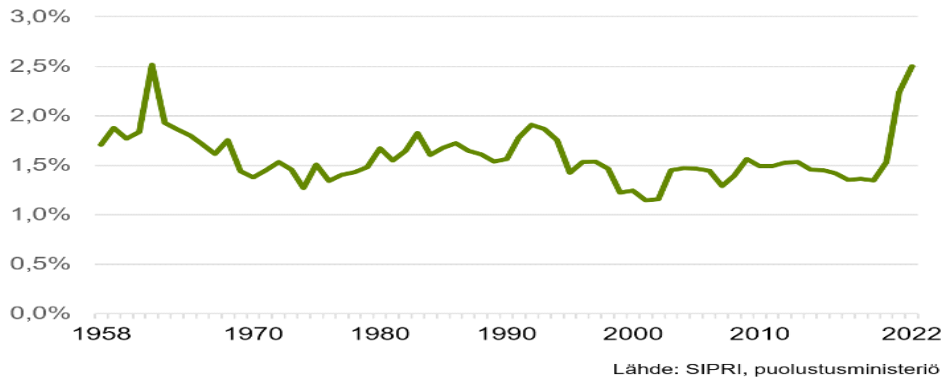

Naton ja EU:n varautumisjärjestelyt ovat myös osittain päällekkäisiä tai/ja toisensa poissulkevia, ja tällä on kansallisia budjettivaikutuksia. Esimerkkinä strategisen ilmakuljetuskyvyn ja siviilivarautumisen sektorit, tiedustelu- ja hybriditoiminnot, informaatiopuolustus ja muut EU-puolustusyhteistyön toiminnot.

Oletettavaa on, ettei Suomikaan ylläpitäisi kaksinkertaista kapasiteettia EU:n ja Naton tarpeisiin.

Olisi tärkeää kuulla, mitä vaikutuksia mahdollisella jäsenyydellä on esim Suomen avaruuspolitiikan sotilaalliseen ulottuvuuteen ja ilma- ja merialuevalvontaan.

Mahdollisissa jäsenyysneuvotteluissa Suomelle esitettäneen vastuualueita kansallisen maanpuolustuksen piirin ja tavanomaisen kriisinhallinnan ulkopuolelta. Suomen strateginen asema reunavaltiona saattaa merkitä kansallisen puolustusmenojen korotusvaatimuksia esim Arktisen alueen, Pohjois-Atlantin, Lapin sekä Itämereen-alueen ja Baltian Nato-jäsenmaiden suunnassa.

Samoin voidaan odottaa esityksiä selonteossa luvatun kansallisen maanpuolustuksen uudistusta koskien.

Rauhanliitto katso, että F-35- hävittäjähankinnan yhteydessä tehdyt menorajoitukset ovat voimassa myös mahdollisen Nato-jäsenyyden tilanteessa.